

Mózes Huba

## EGY KOVÁCS ANDRÁS FERENC-SZONETT NYELV- ÉS FORMATANÁHOZ

A PRÉDIKÁTOR KÖNYVE 1. részének 9–10. verse retorikai kérdésekre válaszolva fejt ki pesszimistának tűnő válaszát: „*Mi az, ami volt? Ugyanaz, mint ami lesz! Mi az, ami történt? Ugyanaz, mint ami ezután is történik, / és semmi sem új a nap alatt.*” A megfogalmazott tanulmány „*Nincs új a nap alatt*” formában tömörült magyarul szólássá. Ez a szólás köszön vissza Shakespeare 59. szonettjének első sorából Szabó Lőrinc fordításában, a következőképpen: „*Ha nincsen új s mind volt már, ami van*”.

Ezt a sort választja mottóul, s első sorként megismételve erre építi Kovács András Ferenc a *Holmi* idei áprilisi számában olvasható ÖTVENKILENCES SZONETT-jét, amely a shakespeare-i szonettformát aranymetszéses-keretes formává alakítja. „*Ha nincsen új*”, indul, és „*csak az van, ami nincsen*”, zárul az *ababcbdefefgg* rímképletű szonett, amelyben azonban nem az egymással összecsempülő utolsó két sor, hanem a pozitív aranymetszés szintjén elhelyezkedő 9. és 10. sor hívja fel magára a figyelmet, s válik mintegy csattanóvá: „*Mindenki senki lesz, mert én lehettem / A legsenkibb, kaján, link, szervilis*”. Ezt a két sort az utána következők vélhetően már csak magyarázzák, bármilyen jelentést tulajdonítanak is a vers végén megismételt *nincsen* szónak.

A soralapú aranymetszéssel kiemelt előkészítésben József Attila ESZMÉLET, A DUNÁNÁL ÉS A VÁROS PEREMÉN című verse is szerepet játszik. A PRÉDIKÁTOR KÖNYVÉ-től nem függetleníthető Shakespeare-sor a magyar olvasó/hallgató tudatában megidézi az ESZMÉLET-et: „*Csak ami nincs, annak van bokra, / csak ami lesz, az a virág, / ami van, széthull darabokra*”. S József Attila verseivel társítható Kovács András Ferenc szonettjének feltételes mellékmondatokkal bevezetett első főmondata s annak egyik értelmező jelzői mellékmondata is. „*Vagyok sok ősom, apám s a fiam, / Két lányom, és mind, kit tág képzelet / Teremthetett, szült, s más formákba öntve / Alakították álmok, életévek*” – olvashatjuk Kovács András Ferencnél, s sorai háttérében felcsendül A DUNÁNÁL részlete: „*emlékszem, hogy több vagyok a soknál, / mert az őssejtig vagyok minden ős – / az Ős vagyok, mely sokasodni foszlik: / apám-s anyámmá válok boldogon*”, s megszólal A VÁROS PEREMÉN részlete is: „*a való anyag teremtett minket / e szörnyű társadalom / öntőformáiba lötytyintve*”.

Az előkészítés eddig, ha úgy tetszik, a való anyag teremtményeinek a világáról szolt, hogy a következő két feltételes mellékmondat – „*S ha múlt írásként száll alá a könyobe, / Ha lüktető szavakba fér a lélek*” – átlépjen a fikció más módon teremtett világába, amelyben az aranymetszéssel kiemelt főmondat állítása úgy válik egyszerre érvényessé meg érvénytelenné is, hogy kétarcúságát az állítást megvilágítani hivatott okadó magyarázó mondatok sem szüntethetik meg, ellenkezőleg: „*Mindenki senki lesz, mert én lehettem / A legsenkibb, kaján, link, szervilis – / Hírnév fonákján sejlő névtelenben / Mindenki voltam, tán Will Shakespeare is*”.

Csodálkozhatunk-e, ha ezek után nem dönthető el egyértelműen, hogy a „*Ki nem vagyok*” értelmező jelzői mellékmondat *mindenkire* vagy csak *Shakespeare-re* vonatkozik-e, és hogy a rá következő „*s várom*” mondat nyelvtanilag a „*Mindenki voltam*” vagy a „*Ki nem vagyok*” mellé sorakozik-e fel: „*Mindenki voltam, tán Will Shakespeare is, / Ki nem*

vagyok, s várom, hogy majd leintsen / Jelenvalóm”. A tárgyi mellékmondat alanya – *jelenvalóm* – a fikció világában megsokszorozódott költői én való világbelinek remélt valója. Ő az, aki a versindításra visszautalva a verszárlatban tanulságként megfogalmazhatja: „*csak az van, ami nincsen*”.

Ha eltűnődünk a vers második rímhívója – „*Ha visszavillan látvány, képszelet*” – rím-kényszernek tulajdonítható mesterkéltségén (rímválasza „*kit tág képzelet*”), arról is számot adhatunk magunknak, hogy a szonett egészének rímelése a szokásosnál gazdagabb. Túlnyomórészt négy szótagos összecsengések környezetében az aranymet-szés kiemelte „csattanóra” a hat szótagos rím is felhívja a figyelmet: „*mert én lehettem / A legszenkibb, kaján, link, szervilis – / Hirnév fonákján sejlő névtelenben / Mindenki voltam, tán Will Shakespeare is*”. Annál sajátosabb a vers végi csupán két szótagos összecsengés: „*leintsen*” – „*nincsen*”, amelynek köszönhetően a zárlatbeli „*csak az van, ami nincsen*” úgy hangzik, mintha a „*Mindenki senki lesz*” állítást visszájára fordítva a költői én megsokszorozódását igenelné. A „*Shakespeare is*” – „*ami nincs*” lehetséges összecsengésben azonban az igenlés játékos – vagy talán mégsem egészen játékos? – tagadása is benne rejlik.

Pályi András

## MÉG BORBÉLY SZILÁRD

A NINCSTELENEK végén, évekkel azután, hogy a család végre elhurcolkodott két faluval odébb, Máli, a bolond nagynéni felkeresi őket. „*Otthonba akarnak adni, de inkább hozzátok költöznek*”, könyörög, de visszautasításban részesül. „*Tudod, hogy nem lehet.*” Máli szó nélkül feláll, pici, hajlott alakja eltűnik a vasút felé. Az anya utánaküldi a fiút, legalább kísérje ki az állomásra. A fiú biciklire pattan, utoléri. Máli megáll, leteszi a táskáját.

És akkor:

„*A szemgolyója kicsike, piros és kicsi. A táskás szemhøj rálóg, alul pedig ráncos lebernyeg fityeg. Mintha valahogy összetem volna a szemgolyó. A könny folyik belőle. Szembefordul velem.*

»*Hadd búcsúzzam el tőled, ha a nővéredtől már nem tudok. Nem látjuk többé egymást ebben az életben. Hadd csókoljalak meg*«, mondja.

*Megcsókolom. Mindig undorodtam ezektől a csókoktól. Háromszor csókol meg. Jobbról, balról, jobbról, végül a homlokomat. Régen a számat csókolta végül, mert az volt a szokás nálunk. Ezt nem hagytam. Málit szerettem is, meg undorodtam tőle. Soha nem lehetett komolyan venni, mindig gyerek maradt. Elkísérem. Látom, már nem remél semmit. Mint aki elkéve megbánt valamit, de könnyebb lett ettől a lelkiismerete, most olyan. Tisztább a tekintete. Már nem kér semmit. Nem reménykedik semmiben. Most szabadabb, mint amikor megjött.*”

És még:

„*Hazamegyek. Anyám ül a nyári konyhában és sír.*

»*Szegény Máli*«, mondja. »*Isten bocsássa meg nekünk.*«

Egyszerre felszabadultság és mélabú, élni akarás és végső búcsú, elfogadás és undor, megengedés és szigor, megbocsátás és ítélet. A lét sarkított, szélsőséges pólusai. Végsőkig feszítve, lebilincselő evidenciával, egyidejűleg mind a két véglet. És nem a figuráiban,